

KAMU DENETİM ELEMANLARI DENETİM GÖREVLERİ ÇERÇEVESİNDE ÖZEL İŞYERLERİNDE ARAMA YAPABİLİRLER Mİ?

Ömer YÜREKLi*

Öz

Kamu denetim elemanlarının denetim görevleri çerçevesinde özel işyerlerinde arama yapıp yapamayacakları zaman zaman tartışma konusu olabilmektedir. Kimileri teftiş, inceleme ve soruşturma görevleri kapsamı içerisinde arama yapılabileceğini iddia etmektedirler. Arama saklanan bir kişinin veya gizli ve saklı tutulan bir eşyanın önleme ve adli amaçlarla meydana çıkarılması için yapılır. Adli arama, delil elde etmek veya şüpheliyi yakalamak için başvuru bir tedbirdir. Arama işlemi ile kişinin konut dokunulmazlığı hakkına, özel hayatın gizliliğine ve vucut dokunulmazlığına müdahale edilmektedir. Bu nedenle hangi hallerde ve kimler tarafından, nasıl yapılacağı açık ve net olarak düzenlenmiştir. Arama konusu esas olarak Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenmiştir. Bunun dışında Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda, Orman Kanununda ve Polis Vazife ve Selahiyeti Kanununda arama konusunda hükümler bulunmaktadır. Teftiş elemanlarının yaptıkları denetim, inceleme ve soruşturma görevlerinin tanımı ve tekniği içerisinde aramanın olduğunu söylemek mümkün görülmemektedir. Öte yandan yukarıda belirtilen Kanunlarda arama kararı veya arama emri verecek kamu görevlileri içerisinde teftiş elemanlarının olmadığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teftiş, İnceleme, Soruşturma, Arama, Kamu Denetim Elemanı.

*Sağlık Bakanlığı Sağlık Başdenetçisi, omer_yurekli@hotmail.com

CAN GOVERNMENT AUDİTORS CARRY OUT A SEARCH WITHİN THE SCOPE OF THEIR AUDİT DUTİES IN A PRİVATE WORKPLACE?

ABSTRACT

It is sometimes argued whether government auditors can carry out a search in a private workplace. Some claim that they can carry out a search within the scope of their inspection, examination and investigation duties. A search is realized for interception of or revealing a person who is hiding or a thing that is being hidden. Judicial search is a precaution that is implemented to obtain evidence and arrest a suspect. With the process of judicial search, an individual's immunity of domicile, right of privacy, and personal immunity are violated. Hence, judicial search has been issued in focus under what circumstances, by whom and how it should be made. The question of search has essentially been issued in the code of criminal procedure. Apart from this, there are clauses about the question of search in anti-smuggling law, forestry law, and law of police powers. It is not possible to see that there is the duty of search in the definition of government auditors' inspection, examination, and investigation duties. In oether respects, in the laws mentioned above, it is apprehended that government auditors are not from the public officers who can get a search warrant.

Keywords: *Inspection, Examination, Investigation, Search, Government Auditors.*

GİRİŞ

Devlet, piyasa üzerindeki veya özel sektör üzerindeki gözetim hakkına dayalı olarak piyasa/sektör üzerinde denetim yapabilmektedir. Bu denetime piyasa denetimi veya sektör denetimi denilmektedir.

Piyasa veya sektör denetimi hukuksal nesnel zeminden meşruluğunu alan,

doğrudan doğruya bir hizmet denetimi değildir. Piyasa/sektör denetiminin varlık nedeni temel olarak ekonomiktir ve sonuçları ile etkileri ekonomi üzerinde gerçekleşmektedir. Devletin piyasa üzerinde gözetim hakkına dayalı bir denetleme biçimidir. Gözetim hakkı ise toplumsal düzen gerekçesine ya da topluma ilişkin düzenleme yetkisinin, devlet yaklaşımlarına göre sınırı değişken olmakla birlikte, yaptırımla araçlandırılmasına dayanmaktadır (TODAİE, 2012, s. 705-706).

Günümüzde piyasa/sektör denetimi genellikle bağımsız kurumlar ve bakanlıkların idari mekanizmaları tarafından yapılmakla birlikte, çeşitli bakanlıkların uzman birimleri arasında yer alan teftiş ve kontrol birimlerinde çalışan denetim elemanları veya müfettişler tarafından da piyasa/sektör denetimi yapılmaktadır.

Piyasa/sektör denetimi çerçevesinde özel işyerlerinde veya özel sektörde denetim yapan kamu denetim elemanlarının veya müfettişlerin bu yerlerde denetim görevleri kapsamında arama yapıp yapamayacakları zaman zaman tartışma konusu olabilmektedir. Kimileri teftiş, inceleme ve soruşturma görevleri kapsamı içerisinde arama yapılabileceğini iddia etmektedirler. Bu çalışmada kamu denetim elemanlarının veya müfettişlerin denetleme, inceleme ve soruşturma görevleri kapsamında özel işyerlerinde arama yapma yetkilerinin olup olmadığı araştırılmıştır.

1. DENETİM VE SORUŞTURMA

Türk Dil Kurumu tarafından neşredilen sözlükte denetimin karşılığının kontrol, murakabe ve teftiş olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005, s.496). Bunlardan kontrol ve murakabe günümüzde pek kullanılmamaktadır.

Denetimin çok çeşitli tanımları yapılabilmektedir. Çok genel ve kapsayıcı bir tanım yapmak gerekirse; bir kişi veya kurumun veya birimin (genel olarak denetlenen ünitenin) faaliyetlerinin (eylem ve işlemlerinin) yasalar, tüzükler,

yönetmelikler, kararlar, kurallar ve akılcı yaklaşımlar çerçevesinde tutarsızlık, eksiklik, aksaklık, yanlışlık içerip içermediğinin ölçülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi için yapılan çalışmalardır, diyebiliriz. Denetim işlevi bir kontrolü, bir inceleme ve araştırmayı vurguladığı gibi, soruşturmayı da vurgulamaktadır (Yüzgün, 1984, s.20).

Denetim, kurum ve kuruluşların her türlü iş, işlem ve faaliyetlerini; önceden belirlenmiş amaçlar, kriterler ve standartlara göre, tarafsız olarak analiz etmek ve ölçmek suretiyle kanıtlara dayanarak değerlendirmek, gelecekteki hataların önlenmesine yardımcı olmak, kişi ve kuruluşların gelişmesine, mali yönetim ve kontrol sistemlerinin geçerli, güvenilir ve tutarlı hale gelmesine rehberlik etmek ve elde edilen sonuç ve bulguları ilgililere duyurmak için uygulama ve kamu kaynaklarının etkin, verimli ve amacına uygun kullanımını sağlamayı hedefleyen sistematik bir süreçtir (Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010, s.23).

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere kamu denetim elemanları özel sektör kuruluşları üzerinde de denetim yapmaktadırlar. Dolayısıyla özel kesimdeki kuruluş/şirketlerin faaliyetleri kamu denetim elemanları tarafından denetlenmektedir (Aksoy, 2006, s. 70-73).

Temelde denetim geçmişi değerlendiren, mevzuat uygulamasının yerindeliğini izleyen, aksaklıkların giderilmesi, uygulama birliği sağlanması, plan ve program uygulamasında tıkanma noktalarının belirlenmesi ve aşılması yolunda çözümler üreten bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Tanımından da anlaşılacağı üzere denetimin amacı; denetlenen birimin faaliyetlerinin (eylem ve işlemlerinin) hedefleri ve amaçları çerçevesinde olup olmadığını belirleyerek yapılması gereken işlemleri tespit etmek ve çözümler üretmek olmaktadır. Denetim sadece aksaklık ve eksiklikleri tespit etmek, geçmiş sorgulamak değildir. Aynı zamanda ortaya çıkan aksaklık ve eksiklikleri gidermeyi; sorunlara çözümler bulmayı, işlemlerin mevzuata uygun doğmasını, daha iyiyi ortaya koymayı ve geleceğe ışık tutmayı da hedef almaktadır.

Denetim elemanları görevlerini sürdürürlerken pek çok araçtan istifade ederler. Burada araçtan kasıt bilgi ve verilerin hangi yollardan nasıl toplanacağı hususudur. Bu araçlarla denetim sürdürülmekte, kolaylaştırılmakta veya etkinleştirilmektedir. Genel araçların yanısıra duruma veya olaya göre akılcı ve yararlı araçlar da saptanarak kullanılabilir. Burada genel olarak denetimlerde kullanılan araçları şu şekilde sıralayabiliriz: sayım, kayıtların (işlemlerin ve hesapların) incelenmesi, kişilerle birebir görüşme, yazılı ifade alma, açık veya gizli anket, yazılı bilgi alma vb. araçlardır. Uygulamada bu araçların biri veya birçoğu ya da hepsi birarada kullanılabilir.

Soruşturma, üzerine suç isnat edilen bir kişinin bu suçu işleyip işlemediğinin araştırılmasıdır. Soruşturma adli veya idari nitelikli olabilir (Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2003:4). Bu tanımın genel nitelikli bir tanım olduğunu söylemek gerekir.

Soruşturma bir suç veya disiplin suçu nedeniyle belli kamu görevlilerinin göreve ilişkin olarak veya görev sırasında suç oluşturan belirli eylem ve işlemlerinin sorgulanması ve soruşturulması amacıyla yapılan bir denetimdir (Atay, 1999, s.150). Bu tür denetimler kamu denetim elemanları tarafından özel sektör kuruluşları üzerinde de yapılabilir.

Burada ele alınan soruşturma adli mercilerce yapılan soruşturma değildir; kamu denetim elemanları veya müfettişler tarafından yapılan soruşturmadır. Müfettişler, 657 sayılı Kanun hükümlerine göre disiplin soruşturması, 3628 sayılı Kanun hükümlerine göre soruşturma, 4483 sayılı kanun hükümlerine göre Ön İnceleme, TCK veya diğer ilgili kanunlara göre suç teşkil eden konularda inceleme ve soruşturma yapabilmektedir (Taymaz, 2012. s.187-240, Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010, s.169-173). Ancak müfettişlerce yapılan soruşturmanın bu kanunlarda tanımlandığını söylemek mümkün değildir.

Genel olarak teftiş elemanlarınca veya müfettişlerce yapılacak soruşturmanın usullerini, teftiş elemanlarının/müfettişlerin yetkilerini

düzenleyen temel bir yasal düzenleme yoktur (Karakulak, 2013, s.3-4, Çilesiz, 2011, s.25-26). Özelde yukarıda zikredilen Kanunların yetki verdiği hususlar vardır.Örneğin ön incelemelerde, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunda öngörülen usuller, bu Kanunda düzenlenmeyen hususlarda Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen usuller çerçevesinde hareket edilebilmektedir.

Müfettişlerin görev, yetki ve sorumlulukları, çalışma usul ve esasları Tüzük ve Yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bu yönetmeliklerde, müfettişlerin görev ve yetkileri, genel olarak teftiş veya denetim, inceleme ve soruşturma yapmak ve bunların türevleri olarak belirtilmektedir.

Bu noktada teftiş elemanlarınca yapılan inceleme ve ön incelemenin de kısaca açıklanmasında fayda görülmüştür. İnceleme, bir konunun veya yürütülen iş ve işlemlerin mevcut bilgi ve belgelere dayanarak gerçeğe uygunluğunun ve doğruluğunun belirlenmesi ve buna bağlı olarak mevzuat çerçevesinde yapılması gereken işlemlerin saptanması amacıyla yürütülen faaliyetleri kapsar. Ön inceleme ise 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yürütülen faaliyetleri ifade eder (Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2010, s.24).

Teftiş elemanları/müfettişler soruşturma yaparken yukarıda zikredilen denetim araçlarından yararlanabilirler, usulünce inceleme ve araştırma yapabilirler, bilirkişi görevlendirebilirler.En geniş yetki 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun çerçevesinde yapılan ön incelemelerde söz konusudur.Zikredilen Kanunun 6. Maddesi Ceza Muhakemesi Kanununa (CMK) atıfta bulunmaktadır.Bu madde de; “Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerini haiz olup, bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler; hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dahilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri

toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar...” denilmektedir. 4483 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan ön incelemeler, diğer Kanunlara göre yapılan soruşturmalar ve denetimler çerçevesinde özel sektörde denetim yapan kamu denetim elemanlarının veya müfettişlerin bu yerlerde arama yapıp yapamayacakları, aşağıda CMK hükümleri, temel hak ve özgürlükler, yukarıda belirtilen denetim ve soruşturmanın tanımları çerçevesinde ayrıcairdelenmiştir.

2. GENEL OLARAK ARAMA VE KAPSAMI

2.1. CMK Hükümlerine Göre Arama

Sözlüklerde arama, sanığın yakalanması veya suç belgelerinin elde edilmesi için bir kimsenin evinde, iş yerinde, üzerinde veya eşyasında yapılan araştırma işlemi olarak karşılık bulmaktadır (TDK, 2013; Hukuki.net, 2013). Arama saklanan bir kişinin veya gizli ve saklı tutulan bir eşyanın önleme ve adli amaçlarla meydana çıkarılması için yapılır. Adli arama, delil elde etmek veya şüpheliyi yakalamak için başvuru olan bir tedbir olup, gerek suç işlendiğinden basit şekilde şüphelenilen kişi ve gerekse şüphe altında olmayan kişiler hakkında uygulanabilir (Kunter vd., 2010, s.276).

Arama şüpheli kişi veya delillerin ya da müsadere edilecek eşyanın ele geçirilmesi amacıyla ev ve diğer yerlerde arama yapılması demektir. Arama anayasal güvence altına alınan konut dokunulmazlığına, özel yaşamın gizliliğine, kişi özgürlüğüne ve vücut bütünlüğüne müdahale oluşturan bir koruma tedbiridir (Centel ve Zafer, 2009, s.257).

Arama işlemi ile kişinin konut dokunulmazlığı hakkına, özel hayatın gizliliğine ve vücut dokunulmazlığına müdahale edilmektedir. Tümü anayasa ve uluslar arası sözleşmelerle koruma altına alınmış olan bu temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla sıkı koşullara bağlanmıştır. Aramanın bağlı olduğu kurallar ve özgürlüklere verdiği önem bir anlamda ülkenin demokrasi ve özgürlük seviyesini de göstermektedir (Aydın, 2009, s.19-20).

Arama şüpheli ve sanığı veya bir delili ele geçirmek için yapılabileceği gibi, bir suçun işlenmesini veya tehlikeyi önlemek amacıyla da gerçekleştirilebilir. Adli amaçlı aramaya adli arama, önleme amaçlı aramaya idari arama denilmektedir (Centel ve Zafer, 2009, s.258). Anayasamız suç işlenmesinin önlenmesi için kural olarak konutta önleme araması yapılmasına izin vermiş ise de, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu önleme aramasını düzenlerken konuttan açıkça söz etmediği için, konutta hakim kararı ile de olsa önleme araması yapılması yasaklanmıştır (Kunter vd., 2010, s.278). Önleme araması her yerde yapılacak bir arama türü değildir. Konutta, iş yerinde veya kamuya açık olmayan özel işyerleri ile bunların eklentilerinde yapılamaz. Buralar ancak adli aramaya konu olabilir (Aydın, 2009, s.91) . Önleme araması CMK tarafından düzenlenmeyen bir arama türüdür. Bu arama kolluk güçleri tarafından yapılmaktadır. Konumuz adli arama kapsamında kaldığından, önleme araması bakımından bu kadar açıklama ile yetinilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere arama bir kısım temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıması nedeniyle, yasalardahangi hallerde, nasıl ve ne zaman yapılacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Arama ve El Koyma konusu , 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Arama ve El Koyma başlığı altında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.Bir başka ifadeyle zikredilen kanunun 4. Bölümünde 116-134. maddelerde ayrıntılı olarak yer almaktadır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa göre;yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir. Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.Bu hâllerde aramanın yapılması, aranan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır. Bu sınırlama, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile, izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir.

Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamaz (CMK. m.116-118).

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 5. maddesinde adli arama ve kapsamı ile ilgili olarak; “Adlî arama, bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında, aracında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlara göre yapılan araştırma işlemidir.” hükmü yer almaktadır.

Yukarıda zikredilen hükümlerde, insan haklarının en önemlilerinden birisini oluşturan özel hayatın dokunulmazlığı ile çok ilgili olan bir usul işlemi olan aramanın koşulları belirlenmektedir.Genel olarak değerlendirildiğinde arama; suç işlediği sanılan, ortak oldukları veya yataklık ettiği düşünülen kişilerin konutlarında, adı geçenlere ait diğer yerlerde, üstlerinde veya bunlara ait eşyada, suç işlediği sanılan kişinin yakalanması, suçun delil, iz, eser ve emarelerinin bulunması, suçla ilgili eşyanın elde edilmesi için yapılabilmektedir. Yukarıda belirtilen yerlerde arama yapılabilmesi için, buralarda aramanın amacının gerçekleşebileceğinin sanılması ve doğal olarak bu sanıyı haklı kılabilecek durumların var olması gerekmektedir.Ayrıca aramanın yapılabilmesi için kişinin özellikle şüpheli veya sanık statüsüne girmiş bulunması da gerekmez; makul şüphenin bulunması yeterli görülmüştür.Aramada kamusal yarar ile kişisel haklar arasındaki dengeyi bu suretle kurmaya çalışmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanununun Arama Kararı başlığını taşıyan 119. maddesinde; “Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. **Ancak, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim**

kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilir. Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir.” denilmektedir. Görüleceği üzere bu hükme göre arama kararı, ana prensip olarak hâkim tarafından verilecektir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcıları veya kolluk amirlerinin yazılı emri üzerine kolluk memurları da arama yapabilirler.Yukarıda zikredilen 119. maddenin diğer fıkralarına göre; arama kararında veya Cumhuriyet savcının veya kolluk amirinin verdiği yazılı emirde mutlaka aramanın nedenini oluşturan fiil, delil, iz, eser ve emarelerin ne olduğu, aranacak kişi, karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi gösterilecektir. Ayrıca yapılan arama üzerine düzenlenecek arama tutanağına bu işlemi yapanların açık kimlikleri yazılacaktır. Konutlarda veya iş görmeye özgü yerlerde veya kapalı yerlerde aramada o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi hazır bulundurulacaktır. Ancak arama doğrudan doğruya hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığında bu koşulun yerine getirilmesine gerek yoktur. Askerî mahallerde yapılacak aramalar için hâkim veya Cumhuriyet savcısı istemde bulunacaktır. Bu istem üzerine arama askerî makamlar tarafından yapılacaktır.

CMK’ nın eşya ve kazancın muhafaza altına alınması ve bunlara el konulmasına ilişkin hükümlerine göre; ispat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri, muhafaza altına alınabilir.Yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir. Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemi gerçekleştirebilir.Kolluk görevlisinin açık kimliği, elkoyma işlemine ilişkin tutanağa geçirilmelidir.Hakim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklamak zorundadır.Aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkmaktadır.Elkoyma işlemi, suçtan zarar gören mağdura gecikmeksizin bildirilmelidir.

2.2. Kaçakçılıkla Mücadele Kanununa Göre Arama

Kaçakçılık fiilleri ve yaptırımları ile kaçakçılığı önleme, izleme, araştırma usûl ve esaslarını belirlemek amacıyla taşıyan 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 9. maddesinde aramayla ilgili olarak aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

“(1) Kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğundan şüphe edilen her türlü kap, ambalaj veya taşımaya yarayan diğer araçlar ile kişilerin üzerlerinde yapılacak arama ve elkoymalar, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca yerine getirilir.

(2) Gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşku edilen kişilerin üzeri, eşyası, yükleri ve araçları gümrük kontrolü amacıyla gümrük görevlilerince aranabilir. Yapılan arama sonucunda tespit edilen kaçak eşyaya derhal elkonulur.

(3) Gümrük bölgesine, Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden girmek, çıkmak veya geçmek yasaktır. Bu yerlerde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçları yetkili memurlar tarafından durdurulur ve kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçları aranır. Yapılan arama sonucunda tespit edilen kaçak eşyaya derhal elkonulur.”

Görüldüğü üzere 1. fıkra hükmüne göre kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğundan şüphe edilen her türlü kap, ambalaj veya taşımaya yarayan diğer araçlar ile kişilerin üzerlerinde yapılacak arama ve elkoymaların CMK hükümleri çerçevesinde ifa edilmesi gerekmektedir. Genel kaide bu olmakla birlikte gümrük bölgesi, gümrük salonları ve gümrük kapılarında yapılacak aramalarda ise istisnai hükümler getirilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse buralarda yapılacak aramalarda, Kanun, arama kararı veya arama emrine gerek görmemiştir.

2.3. Orman Kanununa Göre Arama

Orman rejimini ve orman suçlarını düzenleyen 31/08/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 23/1/2008 tarihli ve 5728 sayılı Kanunla değişik 88. maddesi, orman suçlarından dolayı aramanın Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre yapılacağını, ancak Ceza Muhakemesi Kanununun 119. maddesinin birinci fıkrasına göre Cumhuriyet Savcısına ulaşılamayan hallerde orman şefinin emri ile arama yapılacağını hükme bağlamıştır.

Yukarıda belirtilen hükümden şunu anlamak gerekiyor: Orman suçları ile ilgili arama yapmak gerektiğinde CMK'nın aramaya ilişkin hükümleri çerçevesinde hareket etmek gerekiyor. Cumhuriyet Savcısının arama emri verme yetkisinin olduğu hallerde eğer Cumhuriyet Savcısına ulaşılamıyor ise, arama emrini kolluk amiri değil, orman işletme şefi verebilmektedir.

2.4. Polis Vazife ve Selahiyeti Kanununa Göre Arama

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyeti Kanununun 2/6/2007 tarihli ve 5681 sayılı Kanunla değişik 9. maddesine göre kolluğun önleme araması yapma yetkisi bulunmaktadır. Anılan madde hükmüne göre; polis, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usûlüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar. Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir.

Önleme arama kararında veya emrinde hangi niteliklerin bulunması gerektiği, önleme aramasının yapılacağı yerler Kanunda tek tek belirtilmiştir.

Ayrıca Polisin, CMK hükümlerine göre adli arama konusunda da görevleri bulunmaktadır.

3. HUKUKA AYKIRI ARAMA

Hukuka aykırı olan aramalar için cezai ve hukuki yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Ayrıca hukuka aykırı olarak yapılan arama sonucunda elde edilen delillerin hukuken geçerliliği bulunmamaktadır.

Aramanın hukuka aykırı olması onun bütün hukuk sistemine aykırı olmasını ifade eder (Aydın, 2009, s.133-134).

Hukuka aykırı yapılan aramanın sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

a) Anayasanın 38. maddesinin 6. fıkrasında yer alan, “ Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.” hükmü gereğince, hukuka aykırı yollardan elde edilen delillerin hukuken geçerliliği bulunmamaktadır ve delil olarak kullanılamaz. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi kanununda da benzeri düzenleme bulunmaktadır. Bu Kanunun 206. maddesi gereğince kanuna aykırı olarak elde edilen delil reddedilerek dikkate alınmaz.

b) 5237 sayılı Kanunun 120. Maddesinde; “ Hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine üç aydan bir yılıkadar hapis cezası verilir.” denilmektedir. Buna göre hukuka aykırı arama yapmak suç teşkil etmektedir. Suçun faili de hukuksuz aramayı yapan kamu görevlisidir. Örneğin, usulünce verilmiş arama kararı veya yazılı arama emri olmaksızın arama yapılması maddede yazılı suç oluşturur. Hukuka aykırı arama konutta yapılmış ise, “konut dokunulmazlığının ihlali” suçunu oluşturacağından TCK’ nın 116. maddesine de aykırı olacaktır

c) Hukuka aykırı olarak yapılan arama işlemi aynı zamanda bir haksız fiil olduğu için, bu şekilde bir aramaya maruz kalan kişinin bu nedenle tazminat talep etme hakkı bulunmaktadır (Aydın 2009, s.140).

4. ÖRNEK DEĞERLENDİRME: SAĞLIK BAKANLIĞI DENETİM ELEMANLARININ ÖZEL İŞYERLERİ OLAN ECZANELERDE ARAMA YAPIP YAPAMAYACAĞI

Burada denetimin kapsamı çerçevesinde arama yapıp yapılamayacağı somut bir örnek çerçevesinde irdelenmiştir.

Özel işyerleri olan eczanelerde denetim 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanun ve bu kanun hükümleri çerçevesinde çıkartılan Eczaneler ve Eczacılık Hakkındaki Yönetmelik ve ilgili diğer mevzuat çerçevesinde yapılmaktadır. 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanununun 30 ve 31. maddelerine göre; eczaneler, ecza depoları ecza ticarethaneleri ve ecza imalathaneleri ve laboratuvarları Sağlık Bakanlığının denetimi altında olup her zaman teftişe tabidirler. Bunların senede en az iki defa teftişi zorunludur. Gerek görülen diğer zamanlarda da teftiş yapılabilir. Teftiş, sağlık müfettişleri veya sağlık müdürleri ve Sağlık Bakanlığınca veya Müdürlüğünce tensip edilecek resmi tabipler tarafından yapılabilmektedir.

Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Yönetmeliğin 32. ve 33. maddelerinde de denetim konusu düzenlenmiştir. Bu maddelerde yukarıda belirtilen Kanun hükümlerine paralel bir düzenleme yapılmıştır. Burada yer alan hükümlere göre; eczaneler, senede en az iki defa teftiş edilirler. Teftiş, Sağlık Bakanlığı müfettişleri veya bulunmadığı yerlerde Sağlık Müdürlüğü veya Sağlık Müdürlüğü tarafından görevlendirilecek Sağlık Müdürlüğünde görevli eczacı ve hekim tarafından yapılır. Sağlık Müdürlüğünce görevli eczacı yoksa, görev verilecek bir hekim ile Bölge Eczacı Odası yetkilisi veya temsilcisi tarafından denetim yapılabilmektedir.

Teftiş yapanlar, eczanelerde Kanun ve Yönetmelik hükümlerine uyulup uyulmadığını denetlerler ve neticelerini basılı raporlardaki özel hanelere yazarlar. Gereken önerileri, eczanelerde bulundurulması zorunlu olan teftiş defterinde belirterek altını imzalarlar. Teftiş raporları, müfettiş ile beraber eczacı tarafından imzalanır.

Öte yandan Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilmezden önce, Eczane ile Sağlık Bakanlığının ilgili birimleri arasında imzalanan Yeşil Kart ile ilgili sözleşmenin ekinde yer alan protokol hükümleri çerçevesinde de Sağlık Bakanlığı müfettişleri veya Bakanlığın ilgili birimlerinin ilgili personeli tarafından da denetim yapılabilmekte idi.

Görüleceği üzere yukarıda zikredilen Kanun ve Yönetmelik maddelerinde genel olarak denetim konusu düzenlenmiştir. Konumuz bakımından görece daha önemli olan madde 6197 sayılı Kanunun 32. maddesidir. Bu maddede; “ Teftişe memur olarak müesseseye gelen ve hüviyetlerini ispat eden salahiyet sahibi memura ecza müessesesinin her tarafını ve defterlerini ve alet ve edevatı ile ilaçlarını göstermeye ve teftişe mütaallik olarak istenilen bütün malümatı vermeye müessese sahibi veya mesul müdürü mecburdur” hükmü yer almaktadır. Maddede içerisinde yer alan “ecza müessesesinin her tarafını ve defterlerini ve alet ve edevatı ile ilaçlarını göstermeye...mecburdur” ifadesi, denetim yapanlara oldukça yetki veren bir hüküm olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak müessese sahibi denetim sırasında, “gizlediği, sakladığı evrakı, dokümanları vb.” göstermezse ne olacaktır?Denetim yapanlar, bu hüküm veya yukarıda belirtilen diğer hükümler çerçevesinde, işyeri sahibinin gizlediği, sakladığı evrakı, dokümanı bulmak maksadıyla arama yapılabilirler mi?

Yukarıda “ genel olarak arama ve kapsamı” başlığı altında ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, arama yapmak temel hak ve özgürlüklerle doğrudan ilgilidir. Anayasal güvence altına alınan konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği ve vücut dokunulmazlığına müdahale niteliği taşımaktadır.Bu bakımdan Kanunla düzenlenmesi ve kanunun açıkça yetki verdiği kişilerce, mercilerce yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde 6197 sayılı kanunun 32. maddesinin verdiği yetkinin geniş olmasına karşın, arama yapma konusunda yetki vermediği, genel olarak denetim konusunu düzenlediği görülmektedir. Dolayısıyla arama konusu CMK hükümlerine tabi olmaktadır.

5. GENEL DEĞERLENDİRME

Yukarıda devlet denetim elemanlarının görevleri çerçevesinde yaptıkları denetim, inceleme ve soruşturma görevlerinin tanımı ve tekniği ayrıntılı olarak belirtilmiş olup; bu denetim görevleri kapsamında aramanın olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla denetim elemanlarının yaptıkları denetim, inceleme ve soruşturma süreci aramayı içine almamaktadır.

Kolluk güçlerinin yaptığı denetlemeler de birer arama değildir. Ancak amacı, uygulanış biçimi itibariyle aramaya benzediği için Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği kapsamında düzenlenmiştir (Aydın, 2009, s.124)

Kolluk güçlerinin denetimi, bir işyerinin devletin koymuş olduğu kurallara uygun olarak çalışıp çalışmadığının tespiti için yapılmaktadır.

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 18. maddesi kolluk tarafından yapılacak denetimleri düzenlemiştir. Maddeye göre bu denetimler kolluk tarafından kendiliğinden yapılabilmektedir.

İşyerlerinin kanunlara aykırı hareket edip etmediğinin, kendilerine verilen izin ve ruhsat koşullarını ihlal edip etmediklerinin tespiti bakımından yapılacak incelemeler denetlemedir ve bu denetlemenin yapılması için ayrıca bir karar ve emre ihtiyaç yoktur. Ancak denetleme yapılacak yerde suç sayılan bir fiilin gerçekleştiği şüphesi ile hareket ediliyorsa o takdirde yapılan işlem bir adli aramadır ve adli aramanın koşullarına göre yapılmalıdır (Aydın, 2009, s.125-126).

Örnek vermek gerekirse; bir otelde gerekli sağlık koşullarına uyulup uyulmadığının, gelen müşterilerin kayıtlarının tutulup tutulmadığının tespiti amacıyla yapılan çalışma bir denetlemedir. Bunun için arama kararı ve emri gerekmez. Ancak söz konusu otelde fuhuş yaptırıldığı, fuhuş yapan kadınlara yer temin edildiği ihbarı yapılmış ve kolluk tarafından bu ihbarın tespiti amacıyla otele gidilmiş ise yapılan işlem bir aramadır ve adli aramanın kurallarına uygun olarak yapılması gereklidir (Aydın, 2009, s.126). Dolayısıyla denetimleri, aramayı da kapsayacak şekilde düşünmek hukuksal geçerliliği olan bir yaklaşım olmamaktadır.

4483 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde ön inceleme ile görevlendirilenlerin, mezkur Kanununun 6. maddesinde yer alan “ bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler” hükmü gereğince arama yapılabileceğini ileri sürenler vardır. Örneğin Sabri Başköy; “Arama kararı verme yetkisi hakimindir. Ön inceleme görevlisi tarafından arama yaptırılması ancak gecikmesi sakıncalı hallere münhasır olup, ön inceleme elemanları tarafından doğrudan doğruya kullanılmayan bir yoldur. İleride doğması muhtemel ihtilafa sebep olmamak için çok zorunlu olmayan haller dışında (o anda arama yapılmadığı takdirde delillerin yok edilmesi ihtimali varsa) arama hakim kararı olmadan icra edilmemelidir.” demek suretiyle, ön inceleme yapanların çok zorunlu hallerde arama yapabileceklerini ifade etmektedir (2002, s.171). Keza Taymaz; “ Suç sayılan olayla ilgili delillerin sağlanması için arama yapabilirler. Arama sırasında arama yapılan yerin sahibinin bulundurulması, ayrıca muhtar veya emniyet görevlisi, sanığın bir temsilcisi, hısım veya komşularından en az iki kişi tanık olarak bulundurulur. Arama zorunluluk olmadıkça gündüz yapılır ve arama sırasında elde edilen delillerle ilgili tutanak hazırlanır, bulunanlara imza ettirilir, bir kopyası arama işlemi uygulanan şahsa verilir.” demektedir. (2012, s.200).

Öncelikle ifade edilmesi gereken husus şudur: 4483 sayılı Kanununun 6. maddesinde yer alan “ bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler” hükmü açık/net bir ifade değildir. Ön incelemecilerin CMK’ da yer alan hangi hükümleri uygulayabilecekleri belli değildir. Çok genel bir ifadedir. Ön incelemeciler CMK’ da yer alan hangi yetkileri kullanabileceklerdir? Hakimlere ait yetkileri mi, kolluk güçlerine ait yetkileri mi, yoksa savcılara ait yetkileri mi kullanacaklardır? Bu soruların cevabı konusunda çeşitli yorumlar yapılabilmekle birlikte, Kanunda cevabı bulunmamaktadır. O nedenle bu hususta net bir şey söylemek mümkün görülmemektedir. Ön inceleme yapan denetim elemanlarını hakim veya savcı saymak mümkün olmadığı gibi; Adli ve

Önleme Aramaları Yönetmeliğindedesadece jandarma, polis, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza görevlileri kolluk olarak tanımlandığından ve genel kabul de bu şekilde olduğundan, kolluk saymak da mümkün değildir.

Arama anayasal güvence altına alınan konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği ve vücut dokunulmazlığı gibi temel hak ve hürriyetlere müdahale niteliği taşıması nedeniyle, hangi hallerde ve kimler tarafından nasıl yapılacağına açık ve net olarak düzenlenmiş olmasını göz önünde bulundurduğumuzda; 4483 sayılı Kanunda yer alan açık ve net olmayan genel ifadelere dayanarak ön inceleme yapan denetim elemanlarına, hakime veya cumhuriyet savcısına yahut kolluk güçlerine tanınan arama kararı veya arama emri verme yetkisinin verildiğini söylemek, kanaatimizce mümkün görülmemektedir.

4483 sayılı Kanunda geçen “ bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler” şeklindeki ifadeden, CMK’ da hakime, savcıya ve kolluk güçlerine verilen yetkilerin kullanılabilceği şeklinde değil, oradaki usul hükümlerinin uygulanabileceği şeklinde algılamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Örneğin denetim elemanlarının alacakları ifadelerin şeklini düzenleyen bir kanun bulunmamaktadır. Bu açıdan ifade alırken CMK’ da yer alan ifade alma şekli esas alınabilir.

Öte yandan konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı mekanlarda arama yapmanın koşulları daha ağırlaştırılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, CMK hükümlerine göre konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama sadece hakim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilmektedir. Bu hususu ve yukarıdaki açıklamaları dikkate aldığımızda, denetim elemanlarının soruşturma görevleri kapsamında arama yapabilecekleri veya yaptırabilecekleri şeklinde görüşe katılmak mümkün görülmemektedir.

SONUÇ

Arama, bir suç işlemek veya bu suça iştirak etmek ya da yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan bir kimsenin veya kişilerin konutlarında, işyerlerinde, bunlara ait diğer yerlerde, üzerlerinde, özel kağıtlarında, eşyasında, araç veya araçlarında; suç işlediği sanılan kişi veya kişilerin yakalanması, suçun iz, eser, emare ve delilleri ile suçla ilgili eşyanın elde edilmesi için yapılabilmektedir.

Saklanan bir kimsenin, gizli, saklı olan bir eşyanın meydana çıkartılması için yapılan bir faaliyet olan arama (Kunter vd., 2010/276), anayasal güvence altına alınan konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği, kişi özgürlüğü ve vücut dokunulmazlığı (1982 Anayasası m. 17, 20, 21) gibi temel hak ve hürriyetlere müdahale teşkil eden bir koruma tedbiri olduğu (Centel ve Zafer, 2009, s.258) için, yasalarda hangi hallerde bunun yapılacağı özel olarak düzenlenmiştir (Gülşen, 2009, s.1). Sıkı kurallara bağlanmıştır. CMK hükümlerine göre konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama sadece hakim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile yapılabilmektedir. Görüleceği üzere arama yargısal güvenceye bağlanmış, temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olan hakim kararı prensip olarak istenmiş, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile de yapılabilmesi kabul edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere CMK hükümlerine göre, kamu denetim elemanlarına veya müfettişlerine arama yetkisi verilmemiştir. Bu bağlamda, kamu denetim elemanlarının veya müfettişlerin denetimin ve soruşturma sürecinin kapsamı içerisinde kişilerin işyerlerinde arama işlemi yapması yetki aşımı olacaktır. Dolayısıyla hukuka aykırı olacaktır. "Denetim ve Soruşturma" başlığı altında ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, denetimin veya soruşturmanın tanımı ve kapsamı içerisinde aramanın olduğunu söylemek de teknik olarak mümkün değildir. Hukuka aykırı arama yapılması, örneğin usulünce verilmiş arama kararı veya yazılı arama emri olmaksızın arama

yapılması 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda suç olarak kabul edilmiştir (m.120, 116). Bu nedenle, teftiş/denetim elemanlarının ifa ettikleri denetim ve soruşturma görevleri çerçevesinde arama yapmak ihtiyacı hasıl olursa, re' sen arama yapmak veya yaptırmak yerine ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına başvurmanın, onların kanalıyla yapılması için girişimde bulunmanın hukuka uygun olacağı düşünülmektedir.Öte yandan, 4483 sayılı Kanunun 6. maddesinde yer alan “ bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler” hükmünün değiştirilerek, ön incelemecilerin CMK’ da yer alan hangi hüküm veya hükümleri ya da usulleri uygulayabileceklerinin açık ve net bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (2006).** Tüm Yönleriyle Denetim, Yetkin Yayınları, Ankara
- Atay, C. (1999).** Devlet Yönetimi ve Denetimi, Alfa Yayınları
- Aydın, M. (2009).** Arama ve El Koyma, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Başköy, S. (2002).** Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ve Uygulaması, Yozgat
- Centel, N., Zafer, H. (2009).** Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı, Beta, İstanbul
- Çilesiz, C. (2011).** Kamu Denetim Sisteminin Geleceği ve Hukuki Altyapı Gereği, Denetim Dergisi, yıl 24, sayı 116.
- Gülşen, R. (2009).** Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Arama, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale, (erişim 05.04.2009)
- Hukuki.net (2013),** Hukuk Sözlüğü, http://www.hukuki.net/hukuk_sozlugu.asp?psearch=ARAMA&Submit=ARA%21, (erişim 06/09/2013)
- Karakulak, Z. (2013).** Müfettişlerin Görev ve Yetkilerinin Yasa ile Düzenlenmesi Yasal Bir Zorunluluktur, http://www.denetde.org.tr/FileUpload/ds159275/File/mufettislerin_gorev_ve_yetkileri.pdf. (erişim, 31/08/2013)
- Kunter, N., Yenisey F., Nuhoğlu, A. (2010).** Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta, İstanbul
- Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı (2003).** İnceleme ve Soruşturma Mevzuatı ile Uygulama Usul ve Esasları, Ankara
- Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı (2010).** İnceleme ve Soruşturma Rehberi, Ankara
- Taymaz, H. (2012).** Eğitim Sisteminde Teftiş, Pegem Akademi Yayınları, Ankara
- TODAI E (2012).** Türk Kamu Yönetiminde Teftiş ve İç Denetim, TODAI E Yayınları, Ankara
- Türk Dil Kurumu (2005),** Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara

Türk Dil Kurumu (2013).Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5228fb2c689a16.71850243, (erişim 06/09/2013)
Yüzgün, A. (1984). Genel Denetim Yaklaşımı, Dünya Yayınları

